

- організація цілодобової, безперервно протягом року рятувальної та медичної служб;
- організація, за узгодженням із Лебединським міськрайвідділом внутрішніх справ, опорного пункту правопорядку.

На основі проведеного аналізу комплексного архітектурного проекту „База відпочинку в м. Лебедині Сумської області” були відмічені не лише позитивні, але й негативні фактори організації даного закладу.

До них можна віднести:

- високий рівень ґрунтових вод на ділянці будівництва, що ускладнює реалізацію об'ємно-планувального вирішення з підвальним поверхом;
- занадто близьке розміщення автомагістралей з домінуючими вантажопотоками не задовольняє вимоги шумозахисту та створює несприятливі умови відпочинку.

Проаналізувавши ці й інші аспекти, переконуємось, що існує необхідність в пошуку нових варіантів, які зможуть більш ґрунтовно і повною мірою розв'язати проблеми міста з використанням озера для відпочинку та туризму.

Література

1. *Стан природного середовища та проблеми його охорони на Сумщині. Природно-заповідний фонд області. Книга 3. Редкол.: К.К. Карпенко (голов. редактор), М.П. Книш та ін.. – Суми: Джерело, 1999.*
2. *Котляров Е.А. География отдыха и туризма. М.: Мысль, 1978.*
3. *Родичкин И.Д. Человек, среда, отдых. Киев: Будівельник, 1977.*

УДК 711.

В.М. Лях, канд. арх., доцент,
Т.Ю. Кузьменко, архітектор
ПолтНТУ ім. Ю. Кондрачука

ОСОБЛИВОСТІ ВДОСКОНАЛЕННЯ СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ВІДПОЧИНКУ І ТУРИЗМУ У ПРИМІСЬКІЙ ЗОНІ м. ПОЛТАВИ

Розвиток активного відпочинку зумовлений збільшенням вільного часу та зростанням матеріальних і культурних потреб населення, прагненням ознайомитись з історичним минулим та сучасним життям, природою, пам'ятками історії, культури й архітектури. В нашій країні прийнята Державна програма розвитку туризму на 2002 – 2010 рр. Для збереження екологічної рівноваги виконується загальнодержавна програма формування національної екологічної мережі України на 2000 – 2015 рр.

У Полтавській області, зокрема на території приміської зони м. Полтави, розташовані численні пам'ятки археології та архітектури, історії та культури, а також пам'ятні місця, що пов'язані з визначними історичними

подіями, з життям і діяльністю видатних людей. На Полтавщині широко розповсюджені різні види декоративно-прикладного мистецтва: художня вишивка і килимарство, художня кераміка і вироби з дерева, діє до 20 музей.

Найбільша кількість пам'яток знаходиться в Полтаві, в Миргородському, Диканьському, Гадяцькому та Лубенському районах. Для підтримання пам'яток у належному стані необхідно розвивати туризм, що дозволить отримати необхідні для цього кошти.

Полтавщина має джерела мінеральних вод (Миргород, Велика Багачка, Нові Санжари, Яреськи і Шишаки), область багата на водні ресурси, на її території розміщені Кременчуцьке й Дніпродзержинське водосховища, налічується 62 річки, що належать до басейну Дніпра та близько 1255 ставків. Частина з них протікають на території приміської зони (Ворскла, Говтва, Коломак, Тагамлик, Кустолово, Свинківка).

Тому Полтавська область займає перше місце в Україні за площею унікальних заплавних рівнин. В області 169 територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальною площею 13,5 тис. га, в тому числі в приміській зоні – 48, загальною площею 3430,4 га:

- 13 заказників (Малоперещепинський, Вільхівшанський, Сторожовий, Розсошенський тощо);
- 28 пам'яток природи (Парасощьке урочище, Бузковий гай, Дубовий гай, Ялинковий гай, Козацькі дуби тощо);

7 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва.

Сприятливі кліматичні умови, густа мережа річок, численні водойми у поєднанні з мальовничими краєвидами, наявність мінеральних вод, відносно невисокий рівень урбанізації формують значний рекреаційний потенціал області та приміської зони м. Полтава.

У Полтавській області з 1914 р. функціонує курорт „Миргород”, є курортна місцевість Ліпшинівка (Кобеляцький район). Діють 18 санаторіїв і пансіонатів із лікуванням, будинки відпочинку [1], у тому числі в приміській зоні [8], значна кількість літніх таборів для дітей та молоді [15].

Одним із перспективних напрямів туризму в наш час є екологічний. Екотуризм матиме реальний вплив на економіку й соціальну сферу життя регіону або певної території за умови розроблення програми його розвитку, одним із особливих аспектів якої є:

- орієнтація туристів на споживання екологічних ресурсів;
- збереження природного середовища;
- підтримка традиційного укладу життя населення периферійних регіонів.

Розвиток екотуризму ґрунтується на прагненні звести до мінімуму зміну навколишнього середовища. Крім того, він характеризується меншою ресурсоемісністю, бо не потребує надмірної туристичної інфраструктури (готелів, ресторанів та інших розважальних закладів). Цей вид туризму

сприяє відновленню й збереженню сільських поселень, а також традиційного способу життя місцевого населення. Діяльність місцевих жителів із реалізації туристичних послуг, у тому числі й продуктів домашнього господарства, повинна мати систему державних пільг і стимулів.

У розвинених країнах світу все більшого поширення набуває такий вид екологічного туризму, як сільський (зелений) туризм або агротуризм, особливо в регіонах із високим рівнем сільськогосподарського освоєння території (приміську зону м. Полтави також можна віднести до цієї категорії). Особливість цього виду туризму полягає в тому, що туристи під час відпочинку ведуть сільський спосіб життя на фермах і хуторах. Це дає можливість міським жителям відпочити на природі, позбутися стресів, відвідати місцеві пам'ятки, ознайомитися з побутом сільських мешканців та народними традиціями, а за бажанням узяти участь у сільськогосподарських роботах.

Таким чином, агротуризм сприяє розвитку малого бізнесу в аграрних регіонах, сільським жителям дає можливість поліпшити свій фінансовий стан, тим самим оздоровлюючи соціально-економічне становище в сільській місцевості.

Література

1. Соціально-економічне становище сільських населених пунктів Полтавської області: Статистичний збірник. – Полтава: Полтавське обласне управління статистики, 2001.

2. Планувальна організація молодіжного туризму на Полтавщині. Розрахунково-пояснювальна записка до дипломного проекту. – Полтава, 2006.

УДК 94 (477.53)
ББК 63.3 (4 Укр - 4 Пол) 5

В.О. Мокляк
Полтавський краєзнавчий музей

ПОЛТАВСЬКА ФОРТЕЦЯ ЗА ДОКУМЕНТОМ 60-Х РОКІВ XVIII СТОЛІТТЯ

Серед багатьох білих плям історії міста Полтави XVIII століття до сьогодні залишається майже не вивченим питання планування його території. Займаючись козацькою проблематикою і вивчаючи архів Полтавського козацького полку, автор знайшов досить цікаву справу, що, очевидно, потрапила до складу полкового фонду випадково. Її заголовок – «Опис дворів і містечок Полтавського полку». Датована вона 1748 роком і налічує 102 аркуші [1]. Під час більш детального ознайомлення з документом виявилось, що вказана в обліковій документації дата неправильна. Сама форма документа говорить про належність його до більш пізнього часу. Власне, це фрагмент Рум'янцевського опису Малоросії, котрий проводився в 1764 – 1767 роках. Він є не чим іншим, як частиною опису полкового міста

Полтави, зокрема його центральної, фортечної частини. Цей висновок підтверджується й наявністю у фонді Рум'янцевського опису чистового варіанта цього документа [2], датованого 1765 роком. Різниця між ними та, що на відміну від останнього чернетка містить пабагато більше інформації про місто, його мешканців та їх життя, що не були включені до чистовика. Маючи на меті ввести до наукового обігу нововіднайдений документ, у цій роботі автор коротко розгляне саме чернетковий варіант опису.

Документ розпочинається поданням загальної інформації про фортецю та місто. Текст трохи пошкоджений від часу, тому в окремих місцях погано читається. Нижня частина першого аркуша взагалі втрачена. Розпочинається опис на зворотному боці першого аркуша. Після загальної частини, в якій розглянуто різні аспекти міського самоврядування Полтави та структура, діяльність, обов'язки і склад Полтавського магістрату, розпочинається детальний опис самого міста.

Що ж являла собою полтавська фортеця та її околиці в 60-х роках XVIII століття відповідно до віднайденого джерела? Як свідчить документ, фортеця знаходилася на горі – центральна її частина займала територію нинішньої Соборної площі на Івановій горі. Укріплення склалися з валу та сухого рову. На час опису відмічено незадовільний їх стан – як записано, «через недогляд та відсутність ремонту» вони осипалися. Для проїзду до міста існувало п'ять воріт – Київські, Мазурівські, Спаські, Криловські та Подільські. У центрі площі знаходився дерев'яний собор Успіння Пресвятої Богородиці, поряд із яким, з правого боку, на заміну йому будується нова мурована церква з усіма приділами.

Територія як самої фортеці, так і її форштадту була поділена на вулиці. Документ подає нам і їхні назви. Власне, опис міста йде саме по вулицях. Прочитуюмо далі саме джерело. Відповідно до опису на центральній Успенській вулиці, окрім Успенського собору, знаходився старий склад артилерійського відомства та артилерійський погріб. Тут же був і секвестр для утримання колодників, тобто місцева тюрма та полкові артилерійський двір і погріб. Після цього описуються двори полтавського населення. Загалом з обох боків Успенської вулиці налічувалося 19 дворів, серед яких можна відмітити обійстя полкового циркульника Василя Бета, тітки І. П. Котляревського, дяконіці Яковлевої та представників полкової старшини – полтавського полкового обозного Андрія Руновського і полкового хорунжого Григорія Старицького. Загалом на вулиці проживали 131 мешканець чоловічої та жіночої статі.

Наступною описано Купецьку вулицю, на якій розмістилося вісім дворів, у яких проживало 73 жителі обох статей. Серед тих, хто тут проживав, можемо назвати ім'я бурмістра полтавського магістрату Василя Демченка. Загалом склад населення явно відповідає назві вулиці. Чотири двори чітко вказані як купецькі, інші також, як свідчить опис, мали до купецтва безпосереднє відношення.